

FERNAND BRAUDEL, *I Tempi della Storia. Economie, Società, Civiltà* [Tarihin zamanları. Ekonomiler, toplumlar, medeniyetler], Bari 1986, 410 sayfa. Ederi 35.000 liretdir. Dedalo yayınevinin "Storia e Civiltà" serisinin 16'ıncı cildir. Giriş [Introduzione] kısmını hazırlayan Luca Meldolesi.

1985 yılında aramızdan ayrılan Fransız tarihçinin eserleri üzerinde uzun zamandan beri durulmaktadır. Fransızca gibi dünyada çok bilinen bir dilde yazmış olmakla beraber, daha başka Avrupa dillerine eserleri çevrilen müellifin fikir ürünleri, bilim dünyasını bir süre etkisi altına alacaktır. Çünkü olaylara bir devletin tarihinden öte, yörenin tarihi açısından bakmakta idi. İtalyanlar bu araştırmacıya büyük bir değer verdiler. Zira F. Braudel, Akdeniz'in tarih içindeki yerini yeni baştan canlandırdı ve ortaya yeni görüşler ve tartışılacak konular atarak her Akdenizliyi ve bu arada Türk araştırmacıları harekete geçirdi. İtalya'da bulunan üniversiteler ve çeşitli bilim kurumları muhtelif zamanlarda onu konferans ve ders vermeğe çağırdılar, ayrıca yapılan bir takım yayınlar için de şeref başkanı veya yöneticisi seçtiler. Böyle canlı ve dağdağalı bir yaşam içinde bulunan Braudel de, elinden kalemi düşürmedi ve son gününe kadar çeşitli konularda yazdı, Venedik tarihi ve medeniyeti üzerine muhteşem yayınlar yaptı, önsöz yazma tekliflerini de geri çevirmeyip olgun araştırmacıları bile harekete geçirdi. Böyle üretken bir araştırmacı için özel araştırma merkezi kuruldu ve hatta adına dergi bile tahsis edildi. Bir an için bahsettiği konuların belgelerden öte laf oyunlarına dayandırıldığı aklı geliyor. Belge yayımı üzerinde hassas olan İtalyan tarihçiliği, Braudel'in söz ve mantık oyunlarına dayanan teorisini kabul etmeme gibi tavırlara girmekle beraber gene de vazgeçememiş ve toleranslı davranmıştır. Şimdi elimizde bulunan kitapta da bu havayı sezmemektediriz.

Kitap üç ana bölüme ayrılmıştır. Otobiyografik metinler diye adlandırılan bölümde (s.69-117) kişisel tutumları üzerinde durmuştur. Bunlar çeşitli dillerde iken şimdi İtalyanca'dır. İkinci kısım yöneticisi olduğu *Annales* dergisinin alt başlığını taşımaktadır. Dergi ve armağan kitaplarında yazdığı incelemelerden seçmeler yapılmıştır. Akdeniz dünyasındaki para, ticaret ve nüfus hareketlerini işleyen bu araştırmalar, İtalya'yı çok yakından ilgilendirir. Kapitalist hareketin yarattığı bir ekonomik canlılığın toplum üzerine yaptığı etkilere değinir. Bu para hareketi Osmanlı tarihini de yakından ilgilendirdiği gibi, haydutluk ve müslümanların İspanya'dan çıkarılma konuları da Türk tarihine ışık tutmaktadır. Üçüncü kısım ise, tarihin diğer sosyal bilimlerle olan ilişkileri üzerinde durmaktadır. Esas mütehasssısı olduğu bu konu bir takım teorilerin yaratılmasına neden olmaktadır. Coğrafya, biyoloji, kader kavramlarının işlendiği makaleler içeriyor. Yeni olmayan taraf kaynakçasıdır. 1973 yılında hazırlanan armağan kitabı için B. Tenenti tarafından düzenlenen listenin tekrarı ile karşı karşıya bulunmaktayız (s.319-359). Kütüphane çalışmalarının çok ileri olduğu İtalya'da bu çalışmanın 1985 yılına kadar getirilmemesini yadırgadık. Bu konuda pekala bir öncü duruma geçilebilirdi.

Kitabın özgün yönleri giriş ile sonuç kısımlarıdır. Luca Meldolesi tarafından incelenen 'eleştirel ekonomi' ve 'uzun süreli tarih' kavramı (s. 9-67) üzerinde Braudel'in eserlerinden yapılan alıntılar bulunmaktadır. Amerika ve Fransa'da yaptığı incelemelerin uzantısıdır. Son kısım G. Gemelli tarafından meydana getirilmiştir (s.361-408). Fransa'daki ekonomik-sosyal araştırmalarının gelişmesini inceleyen bu çalışma, üniversite dışı bilimsel çalışma düzeyine

de bir ışık getirmektedir. Fransızlar bu alanda da üstünlüğü hiçbir zaman başka bir ülkeye kapırmadılar. Her sosyal bilim yeniliği ve çalışması bu ülkede gelişti. F. Braudel de bu alandaki çalışmalara tarih konusunu ekleyerek yenilik getirmeyi başardı.

Eser, bir fikir adamının nasıl işlendiğini gösteren belli başlı kitaplar arasında yer alacaktır. Braudel için de epey eser yazıldı. Türk tarihçileri ve toplumbilim araştırmacıları da onunla ilgilendiler. En önemli kişi muhakkak Ömer Lutfi Barkan idi. 1949 yılından başlayarak yazdığı bir dizi makalede Braudel nazariyesinin Türkiye’de yayılmasına yol açtı. Fransız araştırmacı da, Barkan’ın verdiği bir takım bilgileri eleştiriye gerek görmeden eserlerinde zikretti. XVI’ncı yüzyıl Türk tarihi üzerinde çalışan Türk araştırmacıların büyük bir kısmı Braudel’in II.Filip dönemi Akdeniz adlı kitabının etkisi altında kaldılar. Konunun en iyi teorisini de sayın Halil İnalcık yaptı. Türk arşivlerinin dar bir osmanolog sınırları içinde değil de, geniş bir çevreye yayılması ilkesini Braudel de taşımakta idi. Fakat Venedik ve diğer İtalyan arşivlerine yollattığı gibi çalışkan araştırmacı ülkemize göndermedi. Bununla beraber Fransız türkologlar arşivlerimizden seviyeli bir biçimde istifade edip yayınlar yaparlar. Ülkemizde tanınan F. Braudel için şu araştırmaları sıralayabiliriz: Mehmet Ali Kılıçbey, “Annales okulunun sonuncu piri. Fernand Braudel, (1902-1985)”, *Tarih ve Toplum*, 26 (Şubat 1986), s. 10-110. Ayrıca s.110-116 arasında Akdeniz, vasiyeti ve söyleşi konuları da vardır. Sayfa 118-120 arasında da I. Wallerstein’in bir makalesinin çevirisi bulunmaktadır: “Braudel’den hareketle güncellik olarak tarih”. Zeki Arıkan, “Bir özel sayı”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, XIV/25, s.381-386, [*Annales* dergisinin İslâm özel sayısıdır]. Z. Arıkan, “1950’lerde tarihin durumu”, *Tarih İncelemeleri Dergisi* I (1983), s. 129-143 [çeviridir], ayrıca Braudel’in maddî kapitalizm kitabının tanıtımı, aynı derginin 2’inci sayısı s. 265-278 arası. Salih Özbaran, “Tarihin alanı ve yöntemi üzerine son gelişmeler” *Tarih ve Toplum* 38 (Şubat 1987) s. 5-8, tekrar yayını *Tarih İncelemeleri Dergisi* 3 (1987) s. 1-11. F. Braudel nazariyesini uygulamalı olarak Osmanlı Tarihi ile birlikte yürüten son araştırma, Suraiya Faroqhi, *Towns and townsmen of Ottoman Anatolia*, Cambridge 1984. Braudel’in Akdeniz adlı anısal eseri Ankara’da bir yayınevi tarafından programa alınmakla beraber henüz çıkmamıştır.

Elimizdeki kitap, bir kişinin etrafında çeşitli fikir ürünlerinin nasıl canlı olarak işlendiğini ortaya koymaktadır. İtalyan araştırmacılar, arşivlerine değer veren Braudel’i eserleriyle onore etmiş bulunuyorlar. Eser tarihin diğer ilimlere olan yaratıcılığını da ortaya koyuyor.

Doç. DR. MAHMUT H. ŞAKIROĞLU